

FELSZABADÍTÓ RADIKALIZMUS

Keresztények a pluralista demokráciában. Tanulmányok XVI. Benedek pápa munkásságáról. Szerkesztette: JANCsó András – DARABOS Ádám.

Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2024. 216 oldal, 3885 Ft

Keresztények a pluralista demokráciában címmel rendezett konferenciát 2022 tavaszán az akkor 95 éves Joseph Ratzinger, azaz XVI. Benedek pápa tiszteletére a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Vallás és Társadalom Kutatóintézete. A konferencia címe a német bíboros egy előadására utalt vissza, amelyben Ratzinger a szekuláris, pluralista demokráciák jövőjét és a keresztények azokban betöltött szerepét vizsgálta. Az emeritus pápa köszöntő üzenetet küldött a konferencia résztvevőinek, és örömét fejezte ki a témaválasztás miatt. A most ismertetett kötet az említett konferencián elhangzott előadások szerkesztett változatait tartalmazza. Szerkesztői Jancsó András és Darabos Ádám, akiknek nevével számos értékes kötetben találkozhatott már az olvasó. A mind esztétikájában, mind szerkesztésében igényes munkát jó érzés kézbe fogni, minden szempontból kiemelkedik a gazdag választékú könyvpiac kiadványai közül. Jancsó és Darabos magásra tették a léceket tartalmi szempontból is, mert – ahogy az előszóban fogalmaznak – **nem csupán konferenciakötetet kívántak kiadni, hanem egy magyarul egyedülálló, többszerzős tanulmánykötetet a német teológus szerteágazó munkásságáról.**

Bár a kereszténység „Európában nyerte el a maga történetileg leghatásosabb kulturális és intellektuális arculatát” – mondja Ratzinger, mégis ebben az Európában bontakozott ki egy olyan kultúra, amely az egész emberiség vallási és morális hagyományával szemben a legradikálisabb ellentmondást képviseli: „Európa kifejlesztett egy olyan kultúrát, mely az emberiség számára korábban ismeretlen módon kizárja Istent a közgondolkodásból, akár úgy, hogy teljesen tagadja, akár úgy, hogy a létét bizonyíthatatlannak, bizonytalanoknak, ezért a szubjektív döntések területére tartozónak ítéli, olyan valaminek, ami teljesen jelentéktelen a közélet számára.” Ratzinger szerint a relati-

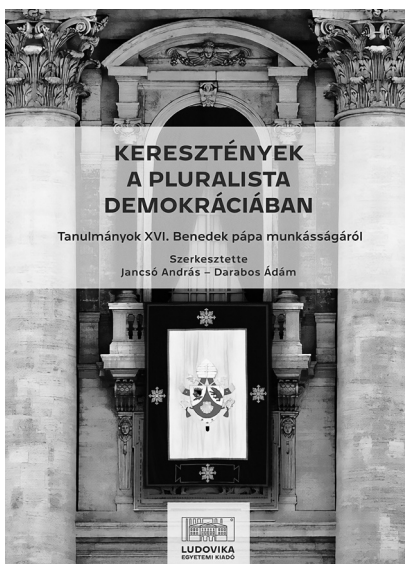
vizmus vált a hit központi problémájává, ugyanis alapjaiban veti el a keresztény hit igazságigényét. Az európai kereszténység legnagyobb problémája, hogy az igazságra formált igénye válságba került.

Pápai Lajos püspök atya bevezetője nagyívű összefoglalás egyfelől Európa és a kereszténység eltérhetetlen kapcsolatáról, másfelől a keresztény hit felszabadító radikalitásáról, igazságáról, valódi felvilágosodást és teljes humanizmust jelentő mivoltáról, amely

a relativizmus, az erkölcsi válság és a morális, kulturális amnézia betegsége helyett a feltámadt Krisztus látására hív. A bevezetőhöz hasonlóan kiváló panorámaképet villant fel Ratzinger munkásságáról Lukács László piarista atya, a legismertebb magyar Ratzinger-monográfia szerzője. Lukács tanulmánya, amely sajnálatos módon már posztumusz kiadás, egyszerre nyújt Ratzinger-gyorstalpalót a témával ismerkedőknek és mutat fel fontos összefüggéseket, helyez kontextusba és ad igazi csemegét jelentő részleteket.

Gazdagítják a kötetet azoknak a szerzőknek a kitűnő tanul-

mányai (Kránitz Mihály, Nagypál Szabolcs, Nyirkos Tamás, Zachar Péter Krisztián), akik saját szakterületük (sorrendben: ökumené, vallásközi párbeszéd, politikai vallások, az egyház társadalmi tanítása) kapcsolódási pontjait keresik XVI. Benedek pápa munkásságával. Teszik mindezt úgy, hogy tudják, kutatási területeik nem tartoznak Joseph Ratzinger legfőbb fókuszpontjai közé. Olyan írások születtek, amelyek önállóan olvasva is fontos ismereteket nyújtanak. Részben kapcsolódik ehhez a sorhoz (szakmai minőségében mindenképp) a Baritz Sarolta szerzetes nővér által írt tanulmány Benedek pápa gazdasági tanításáról. Témája azonban egy lépéssel már közelebb visz minket Ratzinger súlypontjaihoz. A pápa gazdasági tanítása a katolikus egyház társadalmi tanításának

a talaján áll, azonban holisztikus, morális és érték-alapú szemlélete jelentős többletet és gazdaságfilozófiai újdonságot hozott – mutat rá a szerző.

Érszegi Márk nagyszerű írása felvillantja a vatikáni diplomácia világát és bemutatja Benedek pápa diplomáciai irányvonalait, a számára legfontosabb témák államfői megközelítését. A tanulmány nagy értéke, hogy értelmezési keretet, diplomáciai megvilágítást ad a többi szerző által vizsgált teológiai kérdéseknek. Ratzinger életművében az előbbieknél nagyobb hangsúlyt kapott és kap napjainkban is a recepció során Görföl Tibor által felvetett felszabadítási teológia és a Botos Máté által bemutatott témakör. Görföl egy szerre mutatja be kiválóan a latin-amerikai felszabadítási teológia helyes kérdésfelvetését, problematikus válaszkísérletét, illetve Ratzinger és a katolikus egyház ez irányú kritikáját, és teszi mindezt úgy, hogy pontos elemzése ellenére is kiérezheti az olvasó a szerző téma iránti szimpátiáját. Botos pedig Ratzinger és a tradicionalisták viszonyát vizsgálja, és nagyszerű összefoglalását is kapjuk a II. Vatikáni Zsinatot ért progresszív és tradicionalista kritikáknak, de betekintést nyerünk abba is, hogy Szent II. János Pál pápa és XVI. Benedek pápa hogy próbálta meg ezt kezelni. Túlzónak érzem azonban Botos tradicionalisták iránti megértését, hiszen az egyik szélsőségtől (a valóban kártékony és veszélyes progressziótól) nem szükséges a másikhoz (a tradicionalista szélsőséghez) fordulnunk. Abban a korban, amikor szomorú divatja van a zsinat és az elmúlt hat évtized pápáinak a már-már heretikus belső kritikájának, fontos felmutatnunk a ratzingeri célt. A zsinatnak azt a tudatos értelmező megőrzését, mellyel kapcsolatban Lukács László úgy fogalmaz, hogy „a nyakló nélkül újtók egyénieskedő barkácsolása” és „a régihez makacsul ragaszkodók ellenállása” között „a kontinuitás és reform hermeneutikáját” jeleníti meg az egyház folytonosságában.

A tanulmánykötet egészét tekintve Geréby György tanulmánya az egyetlen írás, melyet a polémia és nem a méltatás hangján tudok értelmezni. Geréby Joseph Ratzinger történetteológiáját és a nemzetek üdvrendi helyét elemzi Ratzinger Órigenész és Szent Ágoston iránti patrisztikus érdeklődésén keresztül. Problémásnak érzem a magyar nyelvű szakirodalom egyoldalúságát (például Kránitz hiányát Órigenésznél, Frenyó hiányát Szent Ágostonnál), a sarkított problémafelvetést, de a konklúziót is. Nem vitatva a szerző által citált ókori források hitelességét és azt a megállapítást sem, hogy a keresztény embernek Isten városa, a túlvilági haza a transzcendens célja, a tanulmány egészének megközelítését problematikusnak tartom. Az ugyanis, hogy a népek, vagyis a nemzetek jelentősége a kereszténység számára „sarkányfog-vetemény”, Bábel és „herderi kultúrdölyf” legyen csupán, melyben egy teremtmény, a népanyal imádata nyilvánul meg a Teremtő helyett, lehet Geréby véleménye, de ez a vélemény sem a ratzingeri életművel, sem a keresztény tanítás egészével nem koherens. Az a megközelítés,

mely szerint a „a nemzetinek Krisztus után nincs legitimitása”, a nép volt pedig az a büntetés, amelyből az ember megváltásra szorul, csak Bábelről tesz tanúságot, a Noéval kötött szövetségről, a Szentlélek pünkösdi kiadásáról és a kétezer éves keresztény hagyományról nem. A tanulmány zárómondata pedig a népanyalok „oltárfoglalásáról” és a kereszténység politikával való káros kacérkodásáról ahelyett, hogy árnyalná az ókori szerzőket, kontextualizál és tovább mélyíti a részigazság disszonanciáját.

Jancsó András nemcsak szerkesztő, hanem szerző is, nagyszerű tanulmányt írt kedves témájából, a Böckenförde-paradoxon ratzingeri értelmezéséből, radikalizálásából. Az évszázad szellemi vitájából, azaz a Ratzinger–Habermas-vitából kiindulva mutatja be a szabadelvű állam morális alapjaira vonatkozó ratzingeri álláspontot, a morális alapok újrafelfedezésének szükségességét. Kiválóan foglalja össze a pápa politikáról, társadalomról, illetve a hit és ész viszonyáról szóló gondolatait. Felmutatja, hogy „Ratzinger cselekvésre készlet és programot kínál, ami a keresztény belső igazságból fakadó meggyőződés nyilvános megvallása”, és világosan látja, hogy a plurális állam elfogadása nem jelentheti az állam értéksemlegességét, hiszen magának a pápának a szavaival szólva „létezik az igazságnak egy olyan állománya, ami nincs alávetve a konszenzusnak, hanem megelőzi és lehetővé teszi azt”. A kötet végén található három, angol nyelvű tanulmány szervesen kötődik Jancsó remek írásához és a kötet szűkebb témájához. Hörcher Ferenc és a konferencia nyitóelőadását tartó Mario Alexis Portella Ratzinger természetjogról szóló tanítását mutatják be. Hörcher rávilágít, hogy a természetjognak milyen fontos szerepe van Ratzinger teológiai és jogfilozófiai nézeteiben, Portellától részletes fogalomtörténeti áttekintést kapunk, és azzal egészíti ki a témát, hogy a természetjog nem filozófiai, teológiai tézis, hanem egy olyan morális iránytű, amely minden ember számára elfogadható, a személyes Istenhittől függetlenül. Máté-Tóth András és George Joseph Vellankal közösen jegyzett tanulmánya – Jancsóéhoz és a két természetjogi íráshoz hasonlóan – a legszorosabban kapcsolódik a kötet címéhez. A német bíboros egyik központi megállapítása volt a kereszténység és korunk nyugati társadalmi kapcsán a relativizmus diktatúrájának felismerése. Máté-Tóth és Vellankal ennek a marxizmus bukása utáni (és a szinkretizmus által átítatott) közép-európai hatását vizsgálja. Némileg zavaróan hat, hogy kiindulópontként Fukuyama megbukott tételét választják, de túl a „történelem vége” utáni furcsa nosztalgian, mind a helyzetértékeléssel, mind Ratzinger álláspontjának pontos bemutatásával egyetérthetünk: olyan erkölcsi és szellemi űr keletkezett, amelyet a relativizmus kezdett betölteni, mely XVI. Benedek szerint egy rejtett, destruktív totalitarizmus, ami aláássa a társadalom erkölcsi alapjait és destabilizálja a közösségeket. Vegyük hát kezünkbe ezt a nagyszerű kötetet!